

Popis jednotky

Název	Podíly surovin v potravinách
Věk	12 let
Délka jednotky	(2-3) x 45 min
Matematický obsah	Relativní a absolutní podíl, procenta
Předpokládané znalosti	• Relativní a absolutní podíl • Zlomky • Procenta
Pomůcky	• Recepty (přinesou žáci i učitel) • Výživové tabulky (v papírové podobě nebo promítané online)
Očekávané výstupy	Žák: • pracuje s procenty a zlomky při řešení každodenních situací; • přemýšlí o nutričních hodnotách toho, co jí.
Poznámky pro práci se žáky s OMJ	• Žáky vyzveme, aby do hodiny přinesli rodinné recepty nebo recepty na pokrmy typické pro oblast/zemi, ze které pocházejí. V ideálním případě přinesou i obrázky hotových pokrmů. Každý žák má příležitost do hodiny přinést něco hodnotného, bez ohledu na matematické nadání nebo jazykové překážky. To, že se žáci seznámí s recepty jiných kultur, pomáhá rozbít jejich předsudky o těchto kulturách.

Plán hodiny:

1. hodina – Úvod, jednoduché výpočty

V kuchařských receptech jsou vždy uvedeny suroviny s různými jednotkami (např. v gramech nebo litrech). První hodina této vyučovací jednotky se zaměřuje na to, jak tato množství popsat pomocí absolutních a relativních podílů (vyjádřených buď zlomky nebo procenty) z hotového pokrmu.

Žáci do hodiny přinesou recepty na pokrmy, které se vaří v jejich rodinách, případně v zemích a oblastech, ze kterých pocházejí. V ideálním případě přinesou i obrázky těchto pokrmů. Učitel do hodiny přinese další, poměrně jednoduchý recept.

Začátek hodiny vede učitel. Na receptu, který přinesl, ukáže, jak se počítá relativní podíl jednotlivých surovin, a množství surovin vyjádří pomocí zlomků nebo procent.

Úloha (ukazuje učitel):

(Zdroj: Hans-Werner Roth)

Tradiční rakouský císařský trhanec se připravuje z těchto surovin (4 porce)

- 4 polévkové lžíce másla
- 4 středně velká vejce
- 200 g mouky
- 2 polévkové lžíce moučkového cukru
- 300 ml mléka
- 50 g rozinek

Helenka by chtěla trhanec ochutnat, ale říká, že si nevezme nic, kde je víc než 10 % vajec. Jak Helenka zjistí, jestli tento pokrm ochutná?

Řešení:

Nejprve si musíme položit otázku: 10 % čeho? Procento má smysl pouze ve vztahu k celku. Zde je „celek“ celý pokrm, tedy součet všech surovin. Ale ke které jednotce se těch 10 % vztahuje? 10 % objemu? 10 % hmotnosti? 10 % kusů, které přidáme? V potravinářství je nejpoužívanější jednotkou hmotnost. Abychom

zjistili, zda vejce tvoří více než 10 % hmotnosti celého pokrmu, musíme nejprve vypočítat celkovou hmotnost pokrmu. To lze snadno provést, pokud ke každé surovině napíšeme její hmotnost.

Jak je vidět na použitém receptu, většina přísad není uvedena s hmotností (v gramech). Většina surovin je uvedena v různých jednotkách objemu. Tedy první, co musíme udělat, je převést všechny suroviny, které nejsou udány v gramech, na gramy. To není obtížné. V kuchařkách i na internetu najdeme nejrůznější tabulky, které nám s tímto převodem pomohou (např. <https://www.thecalculatorsite.com/cooking/>). V našem případě potřebujeme také znát hmotnost jednoho středně velkého vejce. I tyto informace snadno dohledáme na internetu (jedno středně velké vejce váží zhruba 55 g bez skořápky).

Výsledkem všech převodů je následující recept vyjádřený v gramech (zaokrouhleno na celé gramy):

- 58 g másla
- 220 g vajec
- 200 g mouky
- 15 g moučkového cukru
- 311 g mléka
- 50 g rozinek

Sečtením všech položek získáme celkovou hmotnost surovin: 854 g. A teď je již možné spočítat relativní podíl vajec. Uděláme to tak, že hmotnost vajec vydělíme celkovou hmotností surovin.

$$\frac{220}{854} \approx 0,258 = 25.8 \%$$

Je tedy jasné, že podíl vajec zásadně překračuje 10 %. Helenka tedy tuto lahůdku neochutná.

Ve zbytku hodiny žáci pracují stejným způsobem samostatně na svém vlastním receptu. Pokud v receptu nejsou vejce, počítají relativní podíl jiné vybrané suroviny. Hodinu lze ukončit krátkými prezentacemi, ve kterých žáci ukáží své výsledky, nebo učitel výsledky práce žáků vybere a zkontroluje.

2. hodina – Složení potravin

Na začátku druhé hodiny učitel opět využije svůj vlastní recept (zde císařský trhanec) a na něm ukáže, jak lze vypočítat relativní podíly sacharidů, tuků a bílkovin v pokrmu. Aby žáci mohli zjistit podíly sacharidů, tuků a bílkovin v jednotlivých surovinách v receptu, učitel jim rozdá tabulku s informacemi o složení potravin, promítne ji na tabuli, nebo žáky nasměruje na internet, kde lze tyto informace vyhledat (učitel jim může dát adresu, nebo je nechat najít si informace samostatně).

Úloha (ukazuje učitel):

Natálii velmi zaujal recept na císařský trhanec. Zajímá ji, jaké je nutriční složení hotového pokrmu, tedy kolik je v něm bílkovin, tuků a sacharidů.

Řešení:

Abychom zjistili procento (tedy relativní podíl) bílkovin, tuků a sacharidů v celém pokrmu, musíme nejprve zjistit absolutní podíl těchto složek v každé ze surovin. Existuje celá řada webových stránek, které uvádějí nutriční složení všech druhů potravin, obvykle buď v „gramech na 100 gramů“ nebo v procentech (což je stejná číselná hodnota), např. <http://www.nutritiontable.com/>. Jak budou žáci postupovat ukážeme na první surovině – másele:

Podle nutričních tabulek obsahuje 100 gramů másla 0,7 g bílkovin, 0,7 g sacharidů a 82,5 g tuků (tedy máslo obsahuje 0,7 % bílkovin, 0,7 % sacharidů a 82,5 % tuků). V receptu je celkem 58 g másla. Absolutní podíl bílkovin, sacharidů a tuků vypočítáme takto:

Bílkoviny: 0,7 % z 58 g = 0,406 g; sacharidy: 0,7 % z 58 g = 0,406 g; tuky: 82,5 % z 58 g = 47,85 g

Stejně postupujeme i u všech dalších surovin. Nejprve si vyhledáme jejich nutriční hodnoty. Zjistíme tedy, že:

- Vejce: 12,5 % bílkoviny, 0 % sacharidy, 10 % tuky
- Mouka: 11,4 % bílkoviny, 62,2 % sacharidy, 1,5 % tuky
- Moučkový cukr: 0 % bílkoviny, 100 % sacharidy, 0 % tuky
- Mléko: 3,7 % bílkoviny, 4,3 % sacharidy, 3,4 % tuky
- Rozinky: 2 % bílkoviny, 75 % sacharidy, 0 % tuky

Opakujeme výpočet, který jsme použili u másla, i u ostatních ingrediencí:

- Vejce: bílkoviny: 12,5 % z 220 g = 27,5 g; sacharidy: 0 % z 220 g = 0 g;
tuky: 10 % z 220 g = 22 g
- Mouka: bílkoviny: 11,4 % z 200 g = 22,8 g; sacharidy: 62,2 % z 200 g = 124,4 g;
tuky: 1,5 % z 200 g = 3 g
- Moučkový cukr: bílkoviny: 0 % z 15 g = 0 g; sacharidy: 100 % z 15 g = 15 g;
tuky: 0 % z 15 g = 0 g
- Mléko: bílkoviny: 3,7 % z 311 g = 11,507 g; sacharidy: 4,3 % z 311 g = 13,373 g;
tuky: 3,4 % z 311 g = 10,574 g
- Rozinky: bílkoviny: 2 % z 50 g = 1 g; sacharidy: 75 % z 50 g = 37,5 g;
tuky: 0 % z 50 g = 0 g

A teď už nám pouze zbývá sečíst absolutní podíly jednotlivých živin – bílkovin, sacharidů a tuků. Tím získáme jejich celkový podíl v hotovém pokrmu:

bílkoviny: 63,213 g; sacharidy: 190,679 g; tuky: 83,424 g

Nyní můžeme vypočítat relativní podíl, tj. procento bílkovin, sacharidů a tuku v celém pokrmu. To uděláme tak, že hmotnost jednotlivých složek vydělíme celkovou hmotností pokrmu:

bílkoviny: $\frac{63,213}{854} \approx 0,074 = 7,4 \%$; sacharidy: $\frac{190,679}{854} \approx 0,223 = 22,3 \%$; tuky: $\frac{83,424}{854} \approx 0,098 = 9,8 \%$

Doplňme tři poznámky: Za prvé, skutečné množství bílkovin, sacharidů a tuků v pokrmu bude dost odlišné. Jedná se o přírodní suroviny a hodnoty uvedené ve výživových tabulkách jsou pouze průměrná čísla. Za druhé, u potravin, které obsahují hodně vody (většina mléka a vajec je ve skutečnosti voda), jejíž těžko odhadnutelná část se při vaření vyvaří, se výše uvedený výpočet relativních podílů dělá jen zřídka. Místo toho bychom vypočítali relativní podíly ve vztahu k „pevným složkám“. A za třetí, pokud se podíváte na nutriční tabulky na potravinách z obchodu, často uvádějí procento bílkovin, sacharidů a tuku nikoli ve vztahu k celému pokrmu, ale ve vztahu k doporučené denní dávce.

Dále budou žáci pracovat buď samostatně nebo ve skupinách po třech (to je preferované). Vypočítají různé podíly a vyjádří je jako zlomky a procenta. Na závěr může každá skupina připravit plakát, na kterém bude název pokrmu a jeho fotografie a dále budou uvedeny nutriční hodnoty. Plakáty je poté možné vystavit v učebně nebo na jiném vhodném místě ve škole.